SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

4.10.2018

Eduskunta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asia: JULKINEN KUULEMINEN/YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN KERTOMUS (K6/2018)

Vammaisten henkilöidenoikeuksien neuvottelukunta (VANE) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomuksesta. VANE on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva YK:n vammaissopimuksen 33 artiklan mukainen koordinaatiojärjestelmä. Sen tehtävänä on helpottaa vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyvää toimintaa valtionhallinnon ja yhteiskunnan eri aloilla ja tasoilla. Näin ollen VANE tarkastelee myös yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomusta YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta.

Syrjimättömyys on yksi YK:n vammaissopimuksen läpileikkaavista periaatteista (artikla 3) ja sopimus kieltää (artikla 5) kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja velvoittaa sopijaosapuolet takaamaan vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta. Sopimuksen yleiset velvoitteet (artikla 4) velvoittavat sopimusvaltioita toteuttamaan kaikki asianmukaiset toimet poistaakseen vammaisuuden perusteella harjoitettavan syrjinnän.

Yleisiä huomioita kertomuksesta

VANE yhtyy yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen siitä, että YK:n vammaissopimuksen ratifiointi, uusi yhdenvertaisuuslaki sekä mahdollisuus kannella yhdenvertaisuusvaltuutetulle tai yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle ovat parantaneet vammaisten ihmisten oikeudellista asemaa. Se, että yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevista yhteydenottoista vammaisuuteen liittyvä yhteydenotot ovat määrällisesti toisella sijalla, kertoo toisaalta siitä, että vammaiset ihmiset osaavat ottaa valtuutettuun yhteyttä, mutta samalla myös sen huolestuttavan tosiseikan, että vammaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä on edelleen yhteiskunnassamme valitettavan yleistä. VANE pitääkin perusteltuna, että vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden edistäminen on ollut yksi valtuutetun toiminnan painopistealueista vuosina 2016 ja 2017.

Valtuutetun työssä ovat nousseet esiin mm. esteettömyys ja saavutettavuusongelmat. YK:n vammaissopimus edellyttää, että vammaisilla ihmisillä on yhdenvertainen pääsy mm. fyysiseen ympäristöön, palveluihin ja viestintään (artikla 9). VANE pitää hyvänä, että esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä syrjintätapauksia nousee esiin ja niitä ratkotaan. Esteettömyys on usein myös keino muiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

VANE pitää niin ikään hyvänä, että valtuutettu on myös nostanut esiin koulutukseen ja lapsiin liittyvät kysymykset. Samoin myös vammaisten ihmisten asuminen, erityisesti asumispalveluihin liittyvät kilpailutukset, ovat näkyneet myös VANEen tulleissa yhteydenotoissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessaan tekemistä suosituksista yksikään ei suoranaisesti koske vammaisia ihmisiä lukuun ottamatta suositusta numero 1, jossa esitetään käynnistettäväksi yhdenvertaisuuslain osauudistus.

Uusi yhdenvertaisuuslaki on ollut nyt voimassa reilut kolme vuotta. VANEn mielestä lain toimivuudesta olisi hyvä aika tehdä selvitys. Samalla tulisi selvittää yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolain välinen suhde sekä valvonnan tehokkuus. Selvityksessä olisi kiinnitettävä huomiota muun muassa valtuutetun esiin nostamaan työnantajan selvitysvelvollisuuteen.

VANE teki syksyllä 2016 vammaisille ihmisille kyselyn, jossa se kysyi, mikä vammaisten ihmisten oikeuksista toteutuu Suomessa heikoimmin. Kyselyssä kävi ilmi, että vammaiset ihmiset kokivat heikoimmin toteutuvan oikeuden työhön. Valtuutetun selvityksen mukaan peräti 41% vammaisista vastaajista oli kokenut syrjintää työelämässä viimeisen viiden vuoden aikana.

Vaikka kyse onkin vammaisten ihmisten omasta näkemyksestä, ei todetusta syrjinnästä, pitää VANE selvitystuloksia huolestuttavina. Tarvitsemme entistä tehokkaampia syrjimättömyyden edistämistoimia, jotta vammaisten yhdenvertaisuus työelämässä ja oikeus työhön toteutuisi paremmin. Erityisen huolestuttavana VANE pitää myös sitä, että valtuutetun selvityksen mukaan vain 10 %työnhaussa syrjintää kohdanneista vastaajista oli tehnyt ilmoituksen kokemastaan syrjinnästä. Yleisin syy työnhaussa koetun syrjinnän ilmoittamatta jättämiselle oli, ettei vastaaja uskonut asialle tapahtuvan mitään.

VANEn näkemyksen mukaan esimerkiksi työn haussa syrjintää kokiessaan vammaiset ihmiset jättävät usein tekemättä asiasta ilmoituksen siksi, että ilmoitus ei kuitenkaan johtaisi työpaikan saantiin, vaikka syrjintä todettaisiinkin tapahtuneen. Hyvityksen saaminen puolestaan edellyttää tuomioistuin käsittelyä ja taloudellisen riskin ottoa ja

lopputulema on epävarma. Työnantajan yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukainen selvitysvelvollisuus ei ole mitä ilmeisimmin tuonut muutosta tilanteeseen.

VANE katsoo, että syrjinnän valvontaa olisi tehostettava ja tietoisuutta lisättävä siitä, mitä syrjintä on ja miten siihen voi puuttua. Yhdenvertaisuutta valvovien viranomaisten yhteistoimintaa olisi lisättävä ja sujuvoitettava niin, että erilaiset toimivallat eivät hämmennä vammaisia ihmisiä. Lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutetulla ja yhdenvertaisuutta edistävällä yhteisöllä pitäisi olla itsenäinen oikeus saattaa asia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan. Lautakunnan voimavaroja tulisi myös lisätä, jotta käsittelyajat saataisiin lyhyemmiksi ja matalan kynnyksen oikeussuoja tehokkaammaksi.

VANE yhtyy yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen, että yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi tulisi vakiinnuttaa osaksi kaikkea lainvalmistelua sekä valtioneuvoston hankkeiden valmistelua. VANE pitää yhdenvertaisuussuunnittelua erittäin tärkeänä. Yhdenvertaisuussuunnittelussa tärkeää ovat konkreettiset asiat ja itse prosessi.

VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSIEN NEUVOTTELUKUNTA

Eveliina Pöyhönen	Merja Heikkonen
puheenjohtaja	pääsihteeri